

Arhimandrit Zaharia Zaharou:

Cunoașterea darului lui Dumnezeu

Fiecare creștin poate istorisi o poveste minunată și unică despre întâlnirea sa cu Mântuitorul Hristos, căci Fiul lui Dumnezeu, Care a venit pe pământ ca să-l caute și să-l mântuiască pe cel pierdut, Se descoperă pe Sine în chip diferit fiecărei persoane în parte, ba chiar fiecărui neam, precum aflăm din convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă.

„Iar Iisus, fiind ostenit de călătorie, S-a așezat lângă fântână și era ca la al șaselea ceas. Atunci a venit o femeie din Samaria să scoată apă. Iisus i-a zis: Dă-Mi să beau”.

Ca să tămăduiască rănilor femeii samarinence, Domnul Se smerește pe Sine înaintea ei cerându-i apă. El o rează astfel în cinstea din care căzuse și o pregătește să primească cunoașterea adevărului Său. La fel face tot omul cu adevărat duhovnicesc atunci când vrea să-l ajute și să-l folosească pe aproapele său: se pune pe sine mai prejos de acesta, pretinzând că are nevoie de ajutorul lui, și astfel, cinstindu-l pe celălalt ca pe binefăcătorul său, surpă peretele din mijloc al despărțirii.

În același chip se purta și Părintele Sofronie cu cei ce veneau la dânsul: se așeza pe sine mai prejos decât fiecare, ca pe toți să-i poată ajuta. Nu numai că scaunul lui era întotdeauna mai scund decât cel al interlocutorului său, ci întreaga lui atitudine era atât de smerită și de sinceră, încât oamenii erau mișcați și își deschideau inima spre a primi prooroceasca cunoaștere de sine. Însuși Domnul îi învață pe sfinții Lui această cale.

Cu adevărat, mare a fost uimirea femeii samarinence atunci când L-a întâlnit pe Dumnezeu întrupat:

„Cum Tu, care ești iudeu, ceri să bei de la mine, care sunt femeie samarineancă? Pentru că iudeii nu au amestec cu samarineni.”

Atât de mult îi disprețuiau și îi urau iudeii pe samarineni, încât nu voiau nici măcar să se atingă de vreun lucru ce fusese mai înainte atins de aceștia. Pentru ei, samarineni erau închinători la idoli, popor necurat care lepădase adevărata tradiție religioasă a strămoșilor. Înveninați de atitudinea ostilă a evreilor, samarineni răspundeau la rândul lor cu dușmănie. Ne putem, așadar, închipui cât de uimită trebuie să fi fost femeia atunci când acest iudeu, pe care îl recunoștea cu ușurință după vorbă și după îmbrăcăminte, a binevoit să-i vorbească și chiar să-i ceară apă. De fapt, fiecare întâlnire a omului cu Dumnezeu este o surpriză. Dar cea mai mare surpriză ne așteaptă pe toți la Judecata de Apoi, atât pe cei drepti, cât și pe cei păcătoși. Dreptii se vor minuna pentru că, în smerenia lor, nu s-au socotit niciodată vrednici de mila Domnului; păcătoșii, dimpotrivă, vor aștepta să fie mântuiți și, în schimb, vor fi muștrați de Dumnezeu.

Văzând nedumerirea femeii, Domnul îi răspunde cu mare delicatețe:

„Dacă ai fi știut darul lui Dumnezeu și Cine este Cel ce-ți zice: Dă-Mi să beau, tu ai fi cerut de la El, și ți-ar fi dat apă vie”.

În Vechiul Testament, în Cartea Prorocului Isaia, apa cea vie Îl preînchipuie pe Duhul Sfânt pe Care Mesia avea să-L aducă pe pământ odată cu venirea Sa în lume.³ Mântuitorul îi cere omului apa cea

pământească, dăruindu-i în schimb nestricăcioasa apă cerească a vieții veșnice. El cere de la noi numai cele ce stau în puterea noastră: o inimă deschisă, puțină râvnă duhovnicească și un gând firav de pocăință. Precum se spune în Liturgia Sfântului Vasile cel Mare:

„Dăruiește-le lor cele cerești în locul celor pământești; cele veșnice în locul celor vremelnice; cele nestricăcioase în locul celor stricăcioase“.

Cu câtă delicatețe Se poartă Domnul cu femeia samarineancă, vorbind despre Sine la persoana a treia! Hristos Se retrage, Se ascunde, vrând să i Se descopere treptat, pe măsura înțelegerii ei, fiindcă ea nu știe încă Cine este El. După cum am spus mai înainte, oamenii duhovnicești, pentru a-i ajuta pe semenii lor, încep prin a se pune pe sine mai prejos de aceștia, asemeni Sfântului Ioan Botezătorul, care a dat tot locul și toată cinstea Mirelui Hristos. Aceștia sunt prietenii Mirelui, pentru că îi împărtășesc dorința arzătoare ca omul, de bunăvoie și în deplină libertate, să pătrundă tot mai adânc în taina legăturii lui personale cu Dumnezeu.

„Femeia l-a zis: Doamne, nici găleată nu ai, și fântâna e adâncă; de unde, dar, ai apa cea vie? Nu cumva ești Tu mai mare decât părintele nostru Iacov, care ne-a dat această fântână și el însuși a băut din ea și fiii lui și turmele lui?“

Invocând numele Patriarhului Iacov, strămoșul lor comun, femeia invocă însăși obârșia, esența neamului ei. Astfel, cugetul ei începe să se înalțe la cele dumnezeiești, chiar dacă nu se dezlipește încă de cele pământești. Hristos rămâne pentru ea un simplu iudeu, dar recunoaște acum că El ar putea fi mai mare decât cel mai de seamă strămoș al poporului ei, Iacov-Israel.

Cu răbdare și delicatețe, Iisus continuă să lumineze cugetul femeii samarinence spre înțelegerea tainei Sale:

„Oricine bea din apa aceasta va înseta iarăși; dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va mai înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viață veșnică.“

Aici Domnul Se arată îngăduitor față de naivitatea femeii, coborându-Se la nivelul înțelegerii ei firești, ca să trezească în ea setea după apa cea vie a Duhului. Dacă vom bea cu dorire din această apă, viața cea fără de sfârșit a lui Dumnezeu ne va astâmpăra setea de veșnicie. Într-adevăr, tot cel ce se învrednicește de un asemenea dar al harului va tinde neîncetat către cele de sus, căci de acum este înzestrat cu aripile Duhului, în stare să-l înalțe deasupra acestei lumi și să-l poarte în lumea de dincolo. [Vezi Cântarea treptelor (glas 6) de la Utrenie]

Hristos caută să trezească în sufletul femeii o astfel de credință care să-i dea puterea să primească adevărul veșnic pe care El atât de mult dorește să i-l descopere. Femeia își dă seama de adevărul cuvintelor lui Hristos, le simte puterea duhovnicească, dar nu poate încă înțelege darul cel sfânt pe care i-l împărtășește cuvântul dătător de viață și prezența vie a Domnului Iisus. Când citim Sfânta Evanghelie simțim de multe ori energia dumnezeiască a cuvântului lui Dumnezeu și intuim profunzimea necuprinsă a adevărului pe care îl ascunde, dar pentru că suntem încă pământești nu putem pătrunde în tainele înțelesului său adânc. Înțelegerea noastră nu depășește nivelul intelectual, sufletesc sau psihologic, în timp ce adevărul cuvântului dumnezeiesc cuprinde negrăita taină a vieții veșnice în Hristos.

Socotind că Domnul îi poate da să bea, ca dintr-un izvor fermecat, apa ce nu se sfârșește niciodată, astfel încât să nu mai fie nevoită să vină și să scoată din fântână, femeia îi spune:

„Doamne, dă-mi această apă ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot.“

Dar Domnul, Căruia toate îi sunt cunoscute, caută mai întâi s-o vădească de păcat. Ea trebuie să se îndrepte, să-și schimbe viața, ca să poată primi darul cel nestricăcios al Duhului. Aici a vădi pe Cineva de păcat⁵ nu înseamnă a-l învinui ori mostra într-un chip care să-l ducă la deznădejde. Este vorba mai degrabă despre un cuvânt prorocesc născut dintr-un mare discernământ, care îl va lumina și-l va însufla pe ascultător să îmbrățișeze de bunăvoie acest cuvânt și să porceadă cu râvnă la împlinirea lui. Adevărații proroci dau dovadă de un mare discernământ, împărțind semenilor lor cu mare grijă cuvântul lui Dumnezeu și purtându-se față de ei cu deosebit respect. Scopul lor este să trezească în aceștia un simțământ smerit de recunoștință (Φιλοτιμο)⁶, care îi va ajuta să-și cunoască propria păcătoșenie. Atunci, în chip firesc, ei vor începe să se urască pe sine, căutând să se lepede de acest sine păcătos, din dorința de a cinsti cum se cuvine cuvântul ce le-a fost încredințat prin har.

Să luăm aminte la chipul în care Domnul își împlinește scopul mântuitor cu femeia samarineancă. Deși dorința Lui fierbinte este să o mântuiască, totuși, pe parcursul întregului dialog cu ea, El niciodată nu o silește, nici nu încearcă să-i impună voia Lui cea sfântă. Se poartă cu ea cu multă blândețe, lăsându-i mereu libertatea de a primi sau nu darul Său. O cinstește chiar și atunci când o mustră pentru viața ei cea păcătoasă. Ca s-o ridice din starea vrednică de plâns în care căzuse la înălțimea duhovnicească a unui viitor apostol și mucenic, trebuie mai întâi să îndepărteze tumora malignă ce crescuse în sufletul ei, și face aceasta cu deosebită delicatețe. El îi zice femeii:

„Mergi și cheamă pe bărbatul tău și vino aici.“

Cu alte cuvinte: „Dacă dorești cu adevărat darul apei celei vii, trebuie mai întâi să dovedești că vrei să te faci sănătoasă“. Femeia răspunde cu simplitate: „N-am bărbat.“ Rușinea o împiedică să spună mai mult. Însă Domnul, Care cunoaște ascunzișurile inimii omului, nu-i cere să-l mărturisească tot adevărul. În marea Lui bunătate El o cruță, primind chiar și acest adevăr voalat al cuvintelor ei. Hristos completează răspunsul femeii fără să o rănească, clădind pe fărâma de adevăr pe care aceasta l-o oferă:

„Bine ai zis că nu ai bărbat. Căci cinci bărbați ai avut și cel pe care îl ai acum nu-ți este bărbat. Aceasta adevărat ai spus.“

Cât de blânde sunt cuvintele pe care Domnul le adresează făpturii omenești afundate în păcat! El câștigă astfel încrederea femeii, care, nemaiputându-se împotrivi, se predă pe sine cu totul lui Hristos.

Atunci când vorbim cu cineva despre adevăr, se cuvine mai întâi să recunoaștem și să cinstim fărâma de adevăr pe care acesta o poartă înlăuntrul său. Sfântul Siluan ne sfătuiește să facem astfel în relația cu creștinii neortodocși. Dacă îi osândim pentru că mărturisesc o credință greșită, nu vor binevoi niciodată să ne asculte, dar dacă recunoaștem că fac bine crezând în Dumnezeu și cinstindu-i pe sfinți, deși știm că au o credință încă nedesăvârșită, atunci vor fi mai deschiși să ne asculte, fiindcă în acest chip noi urmăm pilda Domnului și ne întemeiem pe cuvântul Lui. ⁷ Domnul nu este ca noi: El nu ne mustră cu asprime, ci ne așteaptă răbdător. Ni Se descoperă cu mare delicatețe și ne întreabă dacă Îl iubim. O astfel de purtare blândă și plină de respect este mântuitoare, în timp ce o mustrare făcută fără discernământ îl poate răni și duce pe om la deznădejde. Sfântul Siluan spune:

Domnul ne iubește, și blând, fără a imputa, ne primește, precum nu a imputat tatăl fiului risipitor cel din Evanghelie, ci a poruncit să i se dea un nou vestmânt, și pe mână inel de preț, și încălțăminte în picioare, și a poruncit să se junghie vițelul cel îngrășat, și întru nimic l-a dojenit. O, cât de blânzi și de răbdători,

trebuie să fim și noi pentru a ne îndrepta fratele, spre a fi praznic sufletului la întoarcerea sa. Duhul Sfânt învață sufletul în chip negrăit a iubi pe oameni.

În alt loc, Sfântul scrie:

Unde vei afla un astfel de tată care să moară pe cruce pentru nelegiuirile fiilor? De obicei îi este dureros tatălui și îi este milă de fiul care din pricina nelegiuirilor sale trebuie să sufere pedeapsă, însă deși îi este milă de fiu, totuși va zice: „Nu ai făcut bine, și pentru faptele tale rele pe drept te pedepsești.” Domnul însă nu ne va zice aceasta niciodată. El ne va zice și nouă ca Apostolului Petru: „Mă iubești tu pe Mine?” Așa și în Rai, El va zice întreg norodului: „Mă iubiți voi pe Mine?”, și vor răspunde toți: „Așa, Doamne, noi Te iubim pe Tine. Tu ne-ai mântuit cu patimile Tale pe cruce, iar acum ne-ai dăruit Cereasca împărăție”.

Dumnezeul nostru este bun și iubitor de oameni. El primește cu bucurie sămânța noastră de adevăr și o udă răbdător, ridicându-ne astfel din căderea noastră. Cu multă blândețe Domnul a cultivat grăunțele de adevăr al femeii samarinence până ce acesta s-a copt și a rodit întru cunoașterea adevărului Său.

Această cunoaștere este un minunat dar de la Dumnezeu. Purtarea Domnului față de femeia samarineancă este prooroască, pentru că în El se cuprinde întregul adevăr dumnezeiesc. Iar femeia, la rândul ei, răspunde în chip prorocesc, mărturisind adevărul Lui și adevărul despre sine însăși, în ciuda stării căzute în care se află. Ea ascultă cu luare-aminte cuvântul lui Hristos și primește să fie îndreptată de El, cu toate că este iudeu. Purtarea blândă și îngăduitoare a Domnului a adus o mare schimbare în inima ei, fără a-i știrbi însă libertatea și demnitatea***.

*. [În Vechiul Testament, prorocia era menită să pregătească poporul pentru a-L primi pe Cel ce avea să vină. În Noul Legământ, prorocia este afirmarea Adevărului veșnic despre Acela Care a venit și va veni din nou, despre Hristos. Călătorind spre cele de jos, pogorându-se pe sine și pășind pe calea Domnului, omul devine adevărat și atrage asupra sa Duhul Adevărului. Astfel, el primește darul de a descoperi oamenilor voia lui Dumnezeu, căci devenind adevărat, a devenit totodată și proroc].

„Femeia l-a zis: Doamne, văd că Tu ești proroc”.

Ea nu spune: „Da, e drept ceea ce spui”, ci: „Văd că ești proroc.” Cu alte cuvinte:

„Tu știi adevărul despre toate. Deși mă vezi așa cum sunt, singurul Tău scop este să mă mântuiești. Atunci când harul lui Dumnezeu ne atinge inima, dojenindu-ne pentru felul în care trăim, și ne luminează ca să ne vedem neajunsurile și păcatele, ne dă totodată și puterea să ne îndreptăm viața și ne insuflă să purcedem la luptă împotriva răului din noi. În dorința Lui de a ne mântui, Dumnezeu ne găsește oriunde ne-am afla. Dar dacă dorim cu adevărat să rămânem alături de Domnul, după ce ne-am întors la El și L-am întâlnit, atunci datorită suntem să ne îngrijim de felul în care viețuim. Iar răstimpul cel mai potrivit pentru a pune ordine în viața noastră este atunci când harul cel dintâi petrece încă cu noi, căci el lucrează înlăuntru nostru și ne ajută să dobândim obiceiuri bune. De ne vom arăta însă nepăsători în această perioadă plină de bucurie duhovnicească, nu vom fi în stare să rămânem în prezența Domnului atunci când harul se va depărta de la noi.

După ce L-a mărturisit pe Domnul Hristos ca Proroc, femeia samarineancă se confruntă acum cu următoarea întrebare: cum să-și îndrepte viața, cum să stea cu vrednicie înaintea lui Dumnezeu și să umble fără prihană în calea Lui? Iar această întrebare este în ultimă instanță legată de problema

veșniciei și, implicit, de cea a închinării la Dumnezeu cel adevărat. Ea nu vrea să piardă darul lui Dumnezeu, de aceea problema adevăratei credințe a devenit acum esențială pentru ea:

„Părinții noștri s-au închinat pe acest munte, iar voi ziceți că în Ierusalim este locul unde trebuie să ne închinăm.”

Aici femeia atinge de fapt o chestiune de dogmă: „Care este religia cea adevărată?” Cât de important este să îmbrățișăm dreapta credință! Acest lucru ar putea părea lipsit de însemnătate dacă trăim departe de Dumnezeu, la un nivel pur intelectual. Dar din clipa în care am luat hotărârea să ne apropiem de Domnul și să ne unim cu El, devine esențial pentru noi să înțelegem corect Cine este Dumnezeu, căci, în mare parte, această înțelegere este cea care ne călăuzește la dobândirea plinătății vieții Lui.

Atunci Domnul o ridică pe femeie la o înțelegere și mai înaltă, arătându-i că închinarea cea adevărată nu mai depinde acum de un templu anume, dintr-un loc anume:

„Femeie, crede-Mă că vine ceasul când nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim nu vă veți închina Tatălui.”

Hristos nu vorbește aici despre un Dumnezeu necunoscut, ci despre Tatăl Său cel Ceresc, ai Căruia fii suntem cu toții.

„Voi vă închinați căruia nu știți; noi ne închinăm Căruia știm, pentru că mântuirea din iudei este.”

Observăm că Domnul nu vorbește niciodată la nivel psihologic sau pur logic, nici nu folosește limbajul discursiv sau dialectic, așa cum fac oamenii. Fiind Dumnezeu, El rostește numai adevăruri veșnice. La fel și sfinții, atunci când vorbesc despre Dumnezeu, nu încearcă să convingă sau să dovedească adevărul spuselor lor; adâncă lor cunoaștere de Dumnezeu este cea care poartă mărturie adevărului dumnezeiesc. Oamenii nu se pot împotrivi cuvântului sfinților, fiindcă el le împărtășește harul lui Dumnezeu care le înștiințează inima, încredințându-i de adevărul cel veșnic și nemailăsând astfel loc pentru dezbateri sau controverse. Hristos nu caută să dovedească faptul că dreptatea este de partea iudeilor, nici că samarinenii greșesc. El arată numai că evreii au rămas credincioși legământului lui Dumnezeu cu Israel, deși credința lor este încă nedesăvârșită. Însă chiar în acel moment Domnul descoperă adevărul absolut despre Cine este Dumnezeu și cum trebuie să I ne închinăm, pentru că El Însuși este Adevărul Absolut. Zeii păgânilor sunt fără îndoială mincinoși, samarinenii au căzut în erezie, iar evreii așteaptă încă plinirea descoperirii dumnezeiești.

Iisus Hristos este plinirea descoperirii prin care ni se deschide calea către adevărata închinare.

„Dar vine ceasul și acum este...”

Acest ceas începe odată cu venirea Domnului pe pământ, căci Împărăția lui Dumnezeu este aproape – este cu noi și înăuntrul nostru. Și de acum înainte „adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr”. Altfel spus, cunoașterea și înțelegerea omului despre Dumnezeu desăvârșesc acum prin faptul că adevărata închinare a Dumnezeului celui adevărat se descoperă în și prin Hristos. Credincioșii nu se vor mai închina unui Dumnezeu aproape necunoscut, ci lui Dumnezeu-Tatăl, iar această închinare nu poate fi decât „în duh și în adevăr”. Ei I se vor închina în harul Duhului Sfânt și în Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, pentru că El este Adevărul. Ne vom închina lui Dumnezeu în adevărul cuvântului Său, descoperit omului pe pământ în Persoana lui Iisus Hristos.

Mai mult, „Tatăl astfel de închinători își dorește”. Tatăl îi caută pe aceia care au înțeles că pe Dumnezeu nu îl putem cunoaște în chip rațional, cum credeau grecii, nici nu îl putem limita la un neam sau la o țară anume, așa cum făceau evreii. Unul Dumnezeu adevărat nu se lasă cuprins de către mintea omenească, nici nu poate fi mărginit în vreun fel. Unul Dumnezeu adevărat este Duh, iar închinătorii cei adevărați îl se închină în Duhul Său, în inimă, în Chip desăvârșit, în tot ceasul și în tot locul stăpânirii Sale. Adevărata închinare nu are nici un amestec cu nationalismul și nici cu orice altceva din lumea aceasta.

„Duh este Dumnezeu și cei ce îl se închină trebuie să îl închine în duh și în adevăr.”

Dumnezeu este Tată și Duh, iar închinătorii Lui îl se vor închina „în adevărul” pocăinței. Acest adevăr este insuflat de Duhul Adevărului Care de la Tatăl purcede și îi este dăruit omului atunci când se pocăiește din toată inima și din tot sufletul, când însetează și tânjește după Dumnezeu cu toată ființa sa. Iar calea absolută, calea desăvârșită a adevăratei Lui închinări, începe prin a-l cunoaște așa cum un fiu își cunoaște tatăl. Aceasta este religia cea adevărată, religia inimii, pe care ne-a descoperit-o în vremurile din urmă Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Prin credința în El îl cunoaștem pe Dumnezeu ca Părinte și devenim fiii Lui adevărați, fii ai zilei, fii ai Luminii adevărului Său.

„Știm că va veni Mesia care se cheamă Hristos; când va veni, Acela ne va vesti nouă toate. Iisus i-a zis: Eu sunt, Cel ce vorbesc cu tine”.

Văzând la început în Domnul Iisus un iudeu obișnuit, apoi un om mai mare decât însuși Patriarhul Iacov și în cele din urmă un Proroc, femeia samarineancă este acum gata să mărturisească că El este Hristosul, Mesia. Domnul a călăuzit-o la o asemenea plinătate a cunoașterii, încât ea aleargă în cetate să-l propovăduiască pe Hristos celor din neamul ei, care vor mărturisi mai apoi:

„Credem nu numai pentru cuvântul tău, căci noi înșine am auzit și știm că Acesta este cu adevărat Hristosul, Mântuitorul lumii”.

Convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă ne dezvăluie un mare adevăr: din clipa în care omul primește cuvântul lui Hristos, cugetul său se înalță treptat la adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu. Mai întâi el descoperă puterea dumnezeiască a acestui cuvânt și se întărește în credință, apoi acceptă adevărul lui Hristos-Dumnezeu, călăuzit fiind de credința cea dreaptă. Ochiul lăuntric îi se curățește și începe să vadă limpede în a Cui prezență se află; sufletul îi se umple întreg de lumină, iar inima îi este inundată de Lumina dumnezeiască a Soarelui Dreptății. Luceafărul de dimineață a răsărit în inima lui, și astfel el se face fiu al zilei și se unește cu Dumnezeu, aducându-l închinare în duh și în adevăr. Se închină cu toată inima acestui Dumnezeu Care l-a cinstit cu harul Său, știind că El este singurul Dumnezeu adevărat și Mântuitor al lumii.

(din: Arhimandrit Zaharia Zaharou, “Adu-ți aminte de dragostea cea dintâi (Apoc. 2, 4-5)”. Cele trei perioade ale vârstei duhovnicești în teologia Părintelui Sofronie, Editura Doxologia, 2015)